

Gürün (Sivas)-Tohma Çayı Vadisinde Yetişen Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Peyzaj Mimarlığında Kullanım Olanaklarının Belirlenmesi

Selvinaz Gülçin BOZKURT^{1*}

¹ Fenerbahçe Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İSTANBUL

Öz

Türkiye tıbbi ve aromatik bitkiler açısından zengin bir ülkedir. Bu zenginliğin nedeni; üç fitocoğrafik bölgenin kesiştiği bir bölgede bulunması, pek çok cins ve sekiyonun orijin merkezinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de doğal florada bulunan bitkilerden halk arasında tedavi amaçlı, gıda, çay, baharat, boya ve kozmetik sanayi gibi birçok alanda faydalanılmaktadır. Ancak bu bitkilerin birçoğu halen çok fazla bilinmemekte ve kullanılmamaktadır. Bu nedenle çalışmada, Sivas'ın Gürün ilçesinde yetişen ve birçoğu henüz bilinmeyen bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin tespit edilmesi ve peyzaj mimarlığında kullanım şekillerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada toplam 134 tıbbi bitki, peyzaj mimarlığında kullanım özelliklerine göre dokuz nitelik (ilaç ve kozmetik, gösterişli çiçek, gösterişli yaprak, gösterişli meyve, güzel koku, soliter kullanım, çiçek parterinde kullanım, canlı çit, budanma özelliğine sahip olma) üzerinden değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bitkilendirme tasarımında kullanılacak altı ve üzeri özelliğe sahip 22 bitki olduğu belirlenmiştir ve bu bitkilerin peyzaj mimarlığında kullanımları ile ilgili öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi bitkiler, aromatik bitkiler, peyzaj mimarlığı, Gürün.

Determination Of Usage Possibilities Of Some Medicinal And Aromatic Plants Grown In Gürün (Sivas)-Tohma River Valley In Landscape Architecture

Abstract

Turkey is a country rich in medicinal and aromatic plants. The reason for this wealth; The fact that three phytogeographical regions are located at the intersection of the three phytogeographic regions is due to the fact that many genera and sections are located in the center of origin. As in all over the world, natural flora plants in our country are used in many areas such as food, tea, spices, paint and cosmetics industry for treatment purposes. However, many of these plants are still unknown and not used. For this reason, it is aimed to determine some medicinal and aromatic plants grown in the Gürün district of Sivas and many of which are not yet known and to determine the way of usage in landscape architecture. In this study, a total of 132 medicinal plants have been evaluated according to their use feature in landscape architecture with nine quality (medicinal and cosmetic, ostentatious flowers, ostentatious leaves, ostentatious fruit, fragrance, solitary use, use in floral parterre, border plant, and pruning). As a result, it has been determined that there are 22 plants with six or more properties that can be used in planting design and suggestions on the use of these plants in landscape architecture have been developed.

Keywords: Medical plants, aromatic plants, landscape architecture, Gürün.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Selvinaz Gülçin BOZKURT (Dr.); Fenerbahçe Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Turkey, E-mail: gulcin.bozkurt@fbu.edu.tr ORCID: 0000-0003-0775-2005

Geliş (Received) : 22.07.2018
Kabul (Accepted) : 12.02.2019
Basım (Published) : 15.04.2019

1. Giriş

Antik dönemlerden günümüze kadar tıbbi ve aromatik bitkiler bir çok kullanım alanına sahiptir ve bu bitki türlerinin önemi yıllar içerisinde artmıştır. Son zamanlarda kentten kırsala doğru olan genişleme doğaya duyulan özlemi ve doğa ile iç içe yaşama hissini arttırmış ve bitkilerin farklı alanlardaki işlevsel önemini ön plana çıkarmıştır (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011; 52-67, Arslan, 2014; Bayram vd., 2010; 11-15, Asımgil, 1993;60-100, Çelik ve Çelik, 2007; 1-6, Aslantürk, 2010; 20-35).Ülkemiz bulunduğu coğrafi konum ve iklim nedeniyle tıbbi ve aromatik bitkilerin üretiminde önemli ülkelerden biridir. Flora of Turkey ve East Aegean'a göre Türkiye'de 174 familyaya ait 1251 cins ve 12.000'den fazla tür ve alt tür bulunmaktadır (Davis 1985-1988, Güner ve ark., 2000). Bu türlerin 234'ü yabancı kaynaklı ve kültür bitkisi olup geriye kalanı yurdumuzda doğal yayılış gösteren bitkilerdir (Ekim ve ark., 2000: 246, Erik ve Tarıkahya, 2004: 17). Tüm Avrupa kıtasının yaklaşık 12.000 kadar bitki türüne sahip olduğu düşünüldüğünde yurdumuzun bitki örtüsü bakımından nedenli zengin olduğu görülmektedir (Ekim ve ark. 2000: 246).

Ülkemiz endemizm (Yeryüzünün yalnızca belirli bölgelerinde yayılış gösteren) bakımından da oldukça zengindir. Tüm Avrupa ülkelerindeki toplam endemik tür sayısı yaklaşık 2750 iken ülkemizdeki endemik tür sayısı 2891'dir. Bu sayıya endemik olan 497 alt tür ve 390 varyeteyi dâhil ettiğimizde toplam endemik takson sayısı 3750'den fazladır (Güner ve ark., 2000). Türkiye'de tıbbi olarak kullanılan bitkilerin sayısı kesin olarak bilinmemekte olup, 500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu bitkilerden yaklaşık 200'ünün ihraç potansiyelinin olduğu belirtilmektedir (Baytop, 1999; Ekim ve ark.2000; Aydın, 2004 atfen Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011: 54).

Doğrudan ve dolaylı olarak kullanılan tıbbi ve aromatik bitkiler bir çok kullanım alanına sahiptir. Tıbbi bitkiler; bitkisel ilaçların hammaddesi olarak kullanılmakta ve kullanılan bu biyoaktif kısım drog olarak adlandırılmaktadır. Aromatik bitkilerde ise bu bitkilerin özü, yaprağı, meyvesi, çiçeği, sapı ve diğer bölümleri özellikle çay başta olmak üzere baharat, çeşni ve uçucu yağ olarak kullanılmaktadır (Erbaş, 2013; 1-58; Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011; 52-67; Bayram vd., 2009; 11-15).

Türkiye'de yapılan etnobotanik çalışmalar göstermiştir ki yöre halkı tarafından tıbbi amaçlı kullanılan çok fazla tür bulunmaktadır. Fakat Türkiye'deki teknolojik gelişmelerin ve sanayileşmenin hız kazanması ile kentsel büyüme, tarla açma ve aşırı otlatma, turizm gibi aktiviteler, bitki türlerinin yurt içi ve yurtdışına satışı, kontrolsüz pestisitlerin kullanımı, yangın tehlikesi gibi olumsuz durumlar bitkilerin kontrolsüzce tüketimine hatta bu sebeple bitki türlerinin neslinin tükenmesine neden olmaktadır (OSİB, 2005: 12-14). Bu gibi olumsuz koşullar tıbbi ve aromatik bitkileri de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bilgiler göz önüne alındığında, tıbbi ve aromatik bitki türlerinin varlığının korunabilmesi ve sürdürülebilmesi için bu türlerin çevre düzenleme çalışmalarında yer alması gerekmektedir (Kevseroğlu vd., 2014: 108-117). Bu sayede hem düzenlenen yöreye ait bitkilerin korunması sağlanarak neslinin tükenmesi engellenecek hem de o yöreye ait tıbbi ve aromatik türlerin sergilendiği bir koleksiyon oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

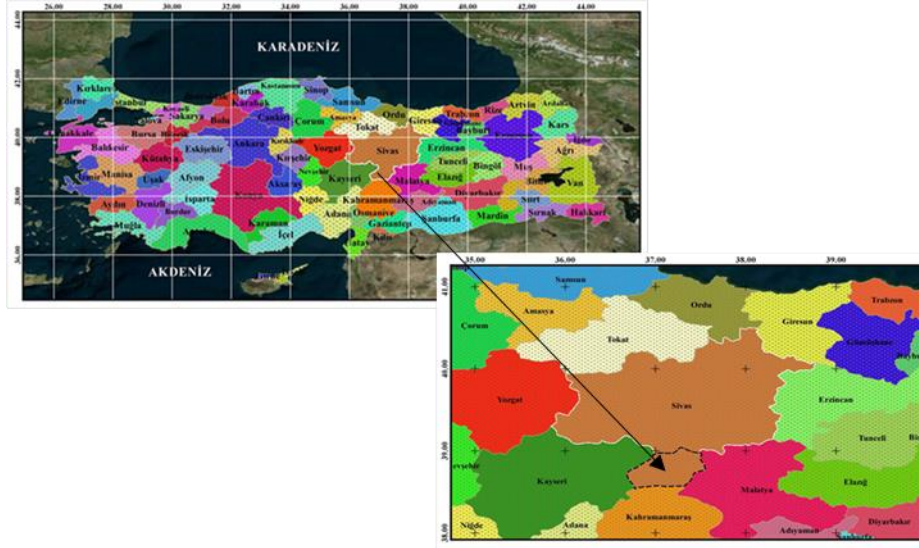
Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda yapılan bu çalışmada Gürün ilçesi coğrafi koşullarında yetişen ve halk arasında tıbbi ve aromatik olarak kullanılan bitkilerin peyzaj mimarlığı çalışmalarındaki fonksiyonel ve estetik kullanımları değerlendirilmiştir.

2. Materyal ve Metot

2.1. Çalışma alanı

Araştırma alanının yer aldığı Gürün ilçe merkezi, Sivas'ın güneyinde il merkezine 137 km uzaklıkta bulunan Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesinin kesiştiği; 37004'31" doğu boylamları ile 38043'05"- 38058'28" kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Üç bölgeyi birbirine bağlayan ilçe Tohma Havzası'nın en önemli mevkiinde bulunmakta olup doğusunda Malatya'ya bağlı Darende ve Kuluncak, güneyinde Kahramanmaraş'a bağlı Elbistan ve Afşin, batısında Kayseri'ye bağlı Pınarbaşı ve Sarız, kuzeyinde ise Kangal ilçeleriyle çevrilmiş olup 2792 km² yüzölçümüne sahiptir (Anonim-a, 2018) (Şekil 1). Tarih boyunca yüksek alanı olarak kullanılan ve önemli bir ulaşım ağının da merkezinde bulunan Gürün ilçesi, genellikle yüksek bir plato görünümündedir. Yer yer bu platoyu kesen derin kanyonlar oluşturmaktadır. Ayrıca jeolojik yapısı, akarsuları ve gölleri ile doğal peyzaj karakteristikleri açısından da önemli bir yerleşim merkezidir. Rakımı 1250 m olan ilçe, yüzey şekilleri bakımından da dağlık ve engebeli bir yapıya sahiptir. Gürün ilçesinde tipik karasal iklim görülmektedir. Yazları sıcak ve kurak kışları soğuk ve yağışlı geçen ilçede, yıllık yağış ortalaması 300 mm, yıllık sıcaklık ortalaması 9.2°C dir (Kayseri Meteoroloji Bölge Müdürlüğü, 2015). Alanda bulunan toprakların tekstürü tınlı, kumlu-tınlı ve kumlu-killi-tınlı bünyeye sahiptir. Diğer bir

anlatımla orta bünyeli topraklardan oluşmaktadır (Güneş, 1995: 166-182). İlçenin toprakları, genellikle yörede görülen yarı kurak iklim şartları ve bu iklim şartlarında havza tabanlarında oluşan step ve havza çevresindeki ormanların tahribi ile sahaya yerleşen antropojen step vejetasyonunun özelliklerini yansıtan topraklardan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu tür bir özellik gösteren alan topraklarının karakterine sahiptir (Boyras, 2003: 63-67).

Şekil 1. Araştırma alanının konumu

2.2. Örneklerin toplanması ve teşhisler

Bu çalışma Gürün ilçe merkezi ve yakın çevresi göz önünde bulundurularak yaklaşık 440 km² lik bir alanda 2012 ve 2015 yılları arasındaki vejetasyon dönemi boyunca yapılmıştır. Bu süreçte araştırma alanına belirli aralıklarla gidilerek bitki örnekleri toplanmış, toplanan örneklerin lokaliteleri ile birlikte gerekli arazi kayıtları yazılarak numaralandıktan sonra herbaryum tekniğine uygun olarak preslenip kurutulmuştur. Bu bitkilerin teşhisinde temel kaynak olarak Davis (1965-1985)'in Flora of Turkey adlı çalışması ile Polunin (1981), Zohary (1966-1972), Yaltırık ve Efe (1996)'nin eserlerinin yanı sıra Gürün ve yakın çevresinde Dönmez (1999) tarafından yapılan doktora çalışması (Gürün Gövdelidağı ve yakın çevresinin floristik kompozisyonu) ile Karakuş (2009) tarafından yapılan (Gürün-Darende arası florası) yüksek lisans çalışması incelenmiştir. Bunun yanı sıra internet ortamında yer alan yurt içi ve yurt dışı bitki türlerinin herbaryum örneklerini sunan sayfalar da incelenmiştir. Teşhisi yapılan türlerin tıbbi ve aromatik özelliklerinin araştırılmasında Dönmez ve ark. (2016), Polat ve ark. (2012), Sarı ve ark. (2008), Birinci (2008), Başer (1998), Güler (2004), Çakılcıoğlu ve ark. (2004), Demirci ve Özhatay (2012), Akan ve ark. (2008), Faydaoğlu ve Sürücüoğlu (2011), Faydaoğlu ve Sürücüoğlu (2013), Pouya ve Demir (2017), Karaman ve Cebe (2016), Saday (2009), Balos ve Akan (2007)'nin eserleri incelenmiştir. Bu bitki örnekleri, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Herbaryumunda numaralandırılarak muhafaza edilmektedir (ISTO, 2016).

2.3. Bitkilerin peyzaj mimarlığında kullanım olanaklarının belirlenmesi

Teşhisleri yapılan ve etnobotanik özellikleri olan bitkiler; çiçek, yaprak, meyve özellikleri, hoş koku, çiçek parterinde ve soliter kullanım, canlı çit olarak kullanımı ve budanma özellikleri bakımından 9 parametrede incelenmiştir. Bunlara ait seçim kriterleri ve bulgular sonucunda elde edilen grafik aşağıda verilmiştir (Dönmez ve ark., 2016: 3) (Şekil 2):

Kozmetik: Güzel koku veya aromatik özelliğe sahip olan ve kozmetik sanayinde kullanıma uygunluğu

Çiçek özellikleri: Çiçeklenme yapısı, sayısı, dizilişi ve ilgi çekiciliği bakımından bitkisel tasarımda kullanıma uygunluğu

Yaprak özellikleri: Yaprak yapısı, rengi, ilgi çekiciliği bakımından bitkisel tasarımda kullanıma uygunluğu

Meyve özellikleri: Meyve yapısı, büyüklüğü, rengi ve ilgi çekiciliği bakımından bitkisel tasarımda kullanıma uygunluğu

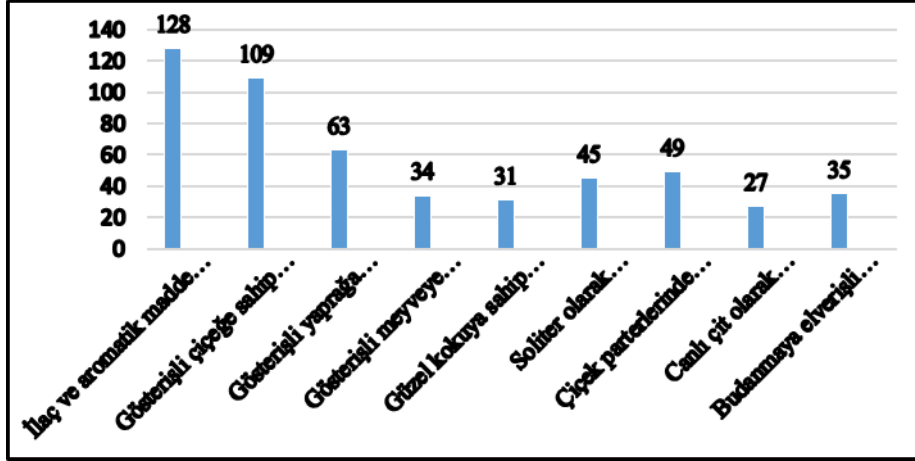
Hoş koku: Yaprak, çiçek ve meyvelerinin hoş kokuya sahip olma durumu

Soliter kullanım: Gövde, dal ve dizilişi bakımından ilgi çekici olma durumu ve tek başına kullanım durumu

Çiçek parterinde kullanım: Çiçek özellikleri ve çiçekli kalma süresi bakımından çiçek parterlerinde kullanıma uygunluğu

Canlı çit: Yoğun dallanma özelliği gösterebilme
Budanma: Budanarak şekil verilebilme

Yapılan değerlendirmeler sonucunda alanda 6 ve üzeri niteliğe sahip olan, ülkemizde bitkisel tasarım çalışmalarında kullanılabilir 22 adet tür belirlenmiştir. Bu türler Tablo 1 de gri renkte boyanarak belirtilmiştir. Belirlenen bu türlerin peyzaj mimarlığı uygulamalarında kullanımlarına ilişkin öneriler getirilmiştir.

Şekil 2. Gürün (Sivas)'de yetişen tıbbi ve aromatik bitkilerin peyzaj mimarlığında kullanım olanaklarının sayısal olarak belirtildiği grafik

3. Bulgular ve Tartışma

Çalışma kapsamında, bölgede doğal olarak yetişen bu türler, çiçek-meyve-yaprak özellikleri, çiçek parterlerinde ve soliter kullanıma uygun, hoş kokulu ve budamaya karşı dayanıklılık durumları göz önüne alınarak görsel ve estetik özellikleri bakımından incelenmiştir. Bu kapsamda Gürün ilçesinde yetişen ve bitkisel tasarım çalışmalarında kullanım potansiyeline sahip 22 tıbbi ve aromatik bitki ön plana çıkmaktadır (Tablo 1) (Şekil 3). Elde edilen bulgular incelendiğinde;

- Tablo 1'de gözlemlenen parametreler arasında bir parametreye sahip olan(açık gri sıra) bitki sayısı 4, iki parametreye sahip (koyu gri sıra) bitki sayısı 16, üç parametreye sahip (mavi sıra) bitki sayısı 42, dört parametreye sahip (yeşil sıra) bitki sayısı 31, beş parametreye sahip (sarı sıra) bitki sayısı 19, altı parametreye sahip (kırmızı sıra) bitki sayısı 13 ve yedi parametreye sahip (mor sıra) bitki sayısı 5 ve sekiz parametreye sahip (bordo sıra) bitki sayısı 4 olarak saptanmıştır.
- Seçilen 22 tür arasında yapılan gözlemler sonucu tüm bitkilerin ortak özelliğinin soliter kullanım olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda değerlendirilen bitkilerin tamamı soliter kullanım özelliğine sahiptir.
- Gösterişli çiçek-yaprak, güzel koku ve canlı çit olarak kullanım diğer en çok karşılaşılan parametrelerdendir. Değerlendirme yapılan bitkilerde gösterişli çiçek, gösterişli yaprak, güzel koku ve canlı çit olarak kullanım oranları her bir parametre için %75 olarak belirlenmiştir.
- Diğer önemli bir parametre ise kozmetik sanayinde kullanım olarak saptanmıştır. Değerlendirmeye alınan bitkilerin 5 tanesi (%22) kozmetik sanayinde kullanılan bitkilerdir.
- Gözlemleri yapılan bitkilerde en az görülen parametre ise çiçek parterlerinde kullanıma uygunluk olmuştur. Değerlendirilen bitkilerin sadece 2'si çiçek parterlerinde kullanıma uygundur.

Bitkilerin %90'ının budamaya karşı dayanıklılık gösterdiği ve %63'ünün gösterişli meyvelere sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1.Gürün (Sivas)'de yetişen tıbbi ve aromatik özelliği olan bitki türleri

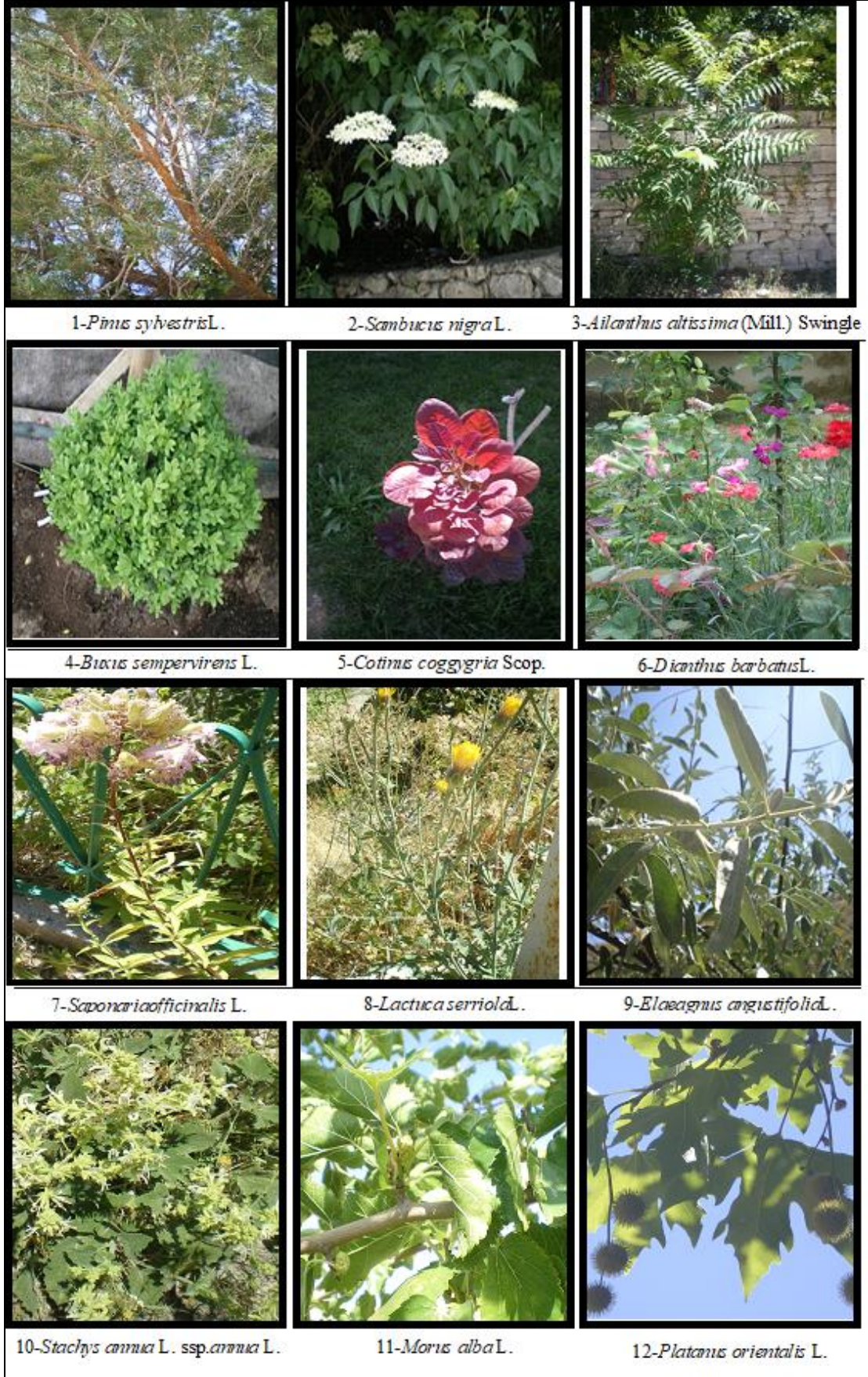
Bitki Türleri		İlaç ve Aromatik kullanımı	Gösterişli çiçek	Gösterişli yaprak	Gösterişli meyve	Güzel koku	Soliter kullanımı	Çiçek parterlerinde kullanımı	Canlı çit	Budama	İSTO No
Familya	Tür										
Cupressaceae	<i>Juniperus oxycedrus</i> L. ssp. <i>oxycedrus</i>	x		x	x		x		x	x	37368
Pinaceae	<i>Pinus sylvestris</i> L.	x		x	x		x			x	JPEG1
Equisetacea	<i>Equisetum ramosissimum</i> Desf.	x		x				x			37447
Asclepiadaceae	<i>Vincetoxicum canescens</i> (Willd.) Decne. var. <i>canescens</i>	x	x		x						37665
Adoxoaceae	<i>Sambucus nigra</i> L.	x	x		x	x	x		x	x	JPEG2
Simaroubaceae	<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle	x		x			x		x	x	JPEG3
Buxaceae	<i>Buxus sempervirens</i> L.	x		x			x		x	x	JPEG4
Anacardiaceae	<i>Cotinus coggygria</i> Scop.	x	x	x			x		x	x	JPEG5
	<i>Rhus coriaria</i> L.	x		x	x		x		x	x	37448
Berberidaceae	<i>Berberis vulgaris</i> L.	x	x		x		x		x	x	37744
	<i>Berberis crataegina</i> DC.	x	x		x		x		x	x	37678
Boraginaceae	<i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i>	x	x					x			37486
	<i>Echium italicum</i> L.	x	x					x			37661
	<i>Lithospermum officinale</i> L.		x			x	x				37476
	<i>Heliotropium europaeum</i> L.	x	x					x			37667
	<i>Onosma molle</i> DC.	x	x					x			37548
Caryophyllaceae	<i>Dianthus barbatus</i> L.	x	x	x		x		x			JPEG6
	<i>Saponaria officinalis</i> L.	x	x	x			x	x			JPEG7
	<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke var. <i>vulgaris</i>	x	x	x				x			37466
	<i>Vaccaria pyramidata</i> Medik. var. <i>pyramidata</i>	x	x	x				x			37532
Celastraceae	<i>Euonymus latifolius</i> L. (Miller) ssp. <i>latifolius</i>	x			x		x		x	x	37639
Chenopodiaceae	<i>Chenopodium album</i> L. ssp. <i>album</i>	x									37722
Asteraceae	<i>Anthemis aciphylla</i> Boiss. var. <i>aciphylla</i>	x	x	x				x			37467
	<i>Artemisia taurica</i> L.	x		x		x					37728
	<i>Achillea biebersteinii</i> Afan.	x	x				x				37755
	<i>Bellis perennis</i> L.	x	x			x	x	x			37378
	<i>Calendula officinalis</i> L.	x	x					x			37616
	<i>Carduus nutans</i> L. ssp. <i>leiophyllus</i> (Petr.)	x	x								37436
	<i>Centaurea solstitialis</i> L. ssp. <i>solstitialis</i>	x	x					x			37615
	<i>Centaurea iberica</i> Trev. Ex Sprengel	x	x	x							37756
	<i>Centaurea virgata</i> Lam.	x	x				x		x		37433
	<i>Centaurea cyanus</i> L.	x	x					x			37381
	<i>Chardinia orientalis</i> (L.) O. Kuntze	x	x					x			37430
	<i>Chondrilla juncea</i> L. var. <i>juncea</i>	x	x								37622
	<i>Cichorium intybus</i> L.	x	x								37627
	<i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop ssp. <i>vestitum</i> (Wimmer&Grab.) Petrak	x	x								37612
	<i>Cnicus benedictus</i> L. var. <i>benedictus</i>	x	x	x							37770
	<i>Crepis foetida</i> L. ssp. <i>rhoeadifolia</i> (Bieb.) Celak.	x	x					x			37690
	<i>Helichrysum plicatum</i> DC.	x	x	x				x			37689
	<i>Gundelia tournefortii</i> L.	x	x	x	x						37812
	<i>Lactuca serriola</i> L.	x	x			x					JPEG8
	<i>Lapsana communis</i> L. ssp. <i>intermedia</i> (Bieb.) Hayek.	x	x								37469
	<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill ssp. <i>glaucescens</i> (Jordan)		x			x					37813
	<i>Scorzonera pseudolanata</i> Grossheim	x	x	x	x			x			37769

Tablo 1.Gürün (Sivas)'de yetişen tıbbi ve aromatik özelliği olan bitki türleri (devam ediyor).

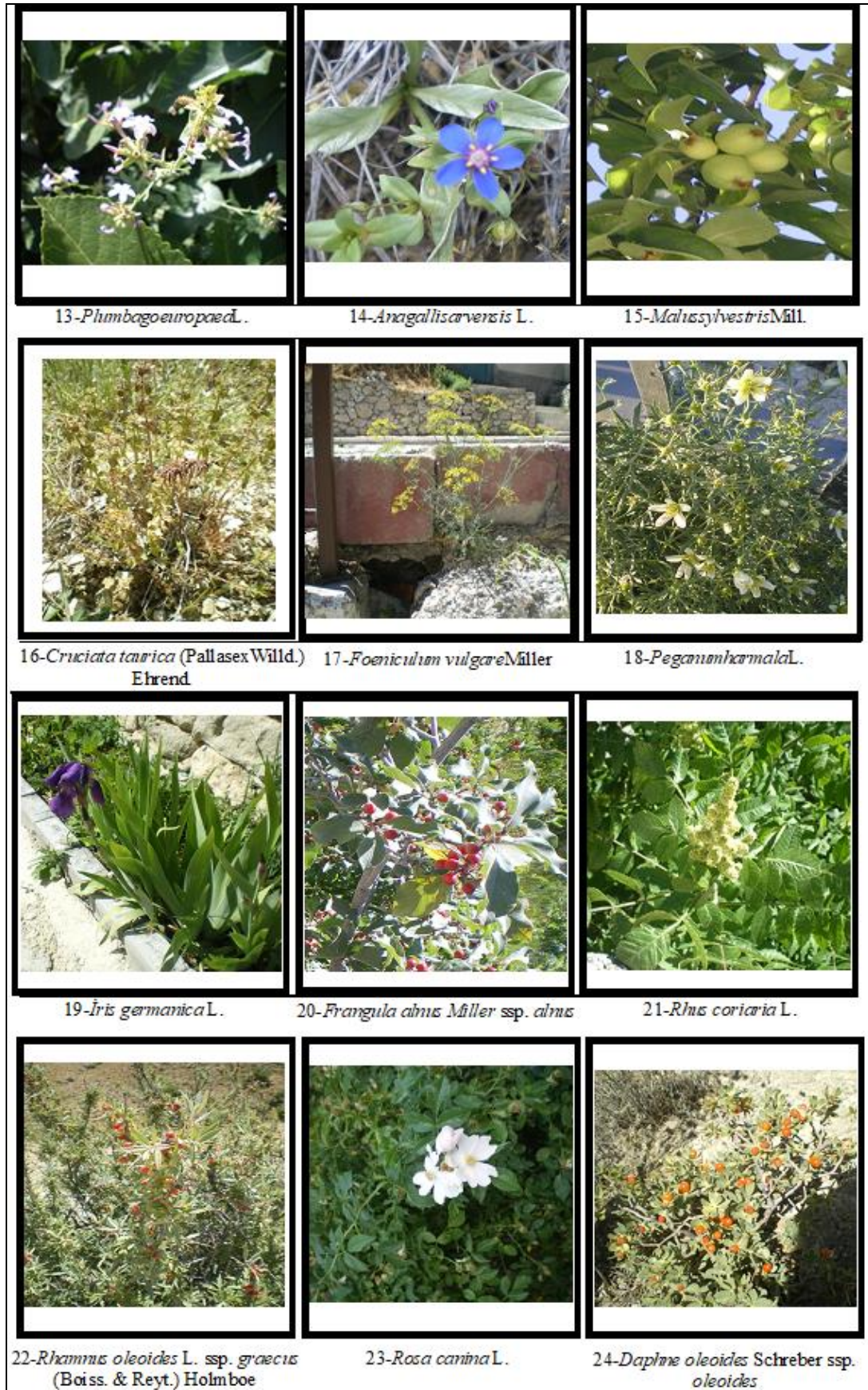
Bitki Türleri	İlaç ve Aromatik kullanımlar	Gösterişli çiçek	Gösterişli yaprak	Gösterişli meşe	Güzel koku	Soliter kullanımlar	Çiçek parterlerinde kullanımlar	Canlı çit	Budama	İSTO No
Familya	Tür									
	<i>Tanacetum densum</i> Schul. Bip.	x	x	x	x	x				37692
	<i>ssp.sivasicum</i> Hub.-Mor.& Gri.									
	<i>Tussilago farfara</i> L.	x	x	x		x				37767
Convolvulaceae	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	x	x							37376
Cornaceae	<i>Cornus sanguinea</i> L.	x	x		x	x		x	x	37489
Corylaceae	<i>Corylus avellana</i> L.	x			x	x		x	x	37638
Crassulaceae	<i>Sedum album</i> L.	x	x	x			x			37679
Brassicaceae	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik	x	x				x			37806
Dioscoreaceae	<i>Tamus communis</i> ssp. <i>communis</i>	x	x		x					37377
Dipsacaceae	<i>Scabiosa argentea</i> L.	x	x				x			37787
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia macroclada</i> Boiss.	x	x	x			x			37449
Geraniaceae	<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L.'Herit ssp. <i>cutarium</i>	x	x	x			x			37688
Eleagnaceae	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	x	x	x	x	x		x	x	JPEG9
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	x	x				x			37718
	<i>Hypericum scabrum</i> L.	x	x				x			37714
	<i>Hypericum retusum</i> Aucher	x	x				x			37497
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i> L.	x		x	x	x			x	37445
Lamiaceae	<i>Ajuga chamaepitys</i> (L.) Schreb. ssp. <i>chia</i> (Schr.) Arcangeli	x	x	x			x			37602
	<i>Clinopodium vulgare</i> L.	x	x				x			37711
	<i>Lallamantia iberica</i> Fisch.	x	x				x			37610
	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds. ssp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley	x	x	x		x				37582
	<i>Mentha spicata</i> L. ssp. <i>spicata</i>	x	x	x		x				37607
	<i>Salvia multicaulis</i> Vahl.	x	x	x			x			37604
	<i>Scutellaria orientalis</i> ssp. <i>bicolor</i>	x	x	x			x			37579
	<i>Sideritis libanotica</i> Labill. ssp. <i>linearis</i> Bornm.	x	x			x				37641
	<i>Stachys annua</i> L. ssp. <i>annua</i> L.	x	x				x			JPEG10
	<i>Teucrium chamaedrys</i> L. ssp. <i>chamaedrys</i>	x	x			x				37580
	<i>Teucrium polium</i> L.		x			x				37601
Leguminosae	<i>Lotus corniculatus</i> L. var. <i>corniculatus</i>	x	x				x			37405
	<i>Melilotus officinalis</i> L.	x	x			x				37521
	<i>Ononis spinosa</i> L. subsp. <i>leiosperma</i> (Boiss.) Sirj	x	x			x		x		37455
	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	x	x	x	x	x		x	x	37451
	<i>Trifolium pratense</i> L. var. <i>pratense</i>	x	x	x			x			37513
Loranthaceae	<i>Viscum album</i> L. ssp. <i>album</i>	x		x	x					37443
Malvaceae	<i>Alcea striata</i> (DC.) Alef. ssp. <i>striata</i>	x	x	x			x			37663
	<i>Althaea officinalis</i> L.	x	x	x			x			37851
	<i>Malva neglecta</i> Wallr.	x	x	x		x	x			37672
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L. ssp. <i>carica</i> (All.) SchinzelThell.	x		x	x	x		x	x	37743
	<i>Morus alba</i> L.	x			x	x			x	JPEG11
	<i>Morus nigra</i> L.	x			x	x			x	37732
Morinaceae	<i>Morina persica</i> L.	x	x	x		x	x			37631
Orabanchaceae	<i>Orobanche aegyptiaca</i> Pers.	x	x							37742
Onagraceae	<i>Epilobium parviflorum</i> L.		x				x			37480
Papaveraceae	<i>Glaucium corniculatum</i> (L.) Rud.ssp. <i>corniculatum</i>	x	x	x			x			37736
	<i>Papaver rhoeas</i> L.	x	x	x			x			37598
Plantaginaceae	<i>Plantago lanceolata</i> L.	x		x						37716
	<i>Plantago major</i> L. ssp. <i>major</i>	x		x						37681
Platanaceae	<i>Platanus orientalis</i> L.	x		x		x			x	JPEG12

Tablo 1.Gürün (Sivas)'de yetişen tıbbi ve aromatik özelliği olan bitki türleri (devam ediyor).

Bitki Türleri	ilaç ve Aromatik kullanımı	Gösterişli çiçek	Gösterişli yaprak	Gösterişli meyve	Güzel koku	Soliter kullanımı	Çiçek parterlerinde kullanımı	Canlı çit	Budama	İSTO No
Familya	Tür									
Plumbaginaceae	<i>Plumbago europaea</i> L.	x	x				x			JPEG13
Polygalaceae	<i>Polygala pruinosa</i> Boiss. ssp. <i>pruinosa</i>	x	x	x			x			37492
Polygonaceae	<i>Polygonum aviculare</i> L.		x		x		x			37673
	<i>Polygonum cognatum</i> Meissn.	x	x				x			37495
	<i>Rumex crispus</i> L.	x								37674
	<i>Rumex scutatus</i> L.	x		x	x					37426
Primulaceae	<i>Anagallis arvensis</i> L.	x	x				x			JPEG14
	<i>Lysimachia vulgaris</i> L.		x			x	x			37528
Ranunculaceae	<i>Ranunculus constantinopolitanus</i> (DC.) d'Urv.	x	x	x			x			37778
Rhamnaceae	<i>Frangula alnus</i> Miller ssp. <i>alnus</i>	x	x		x		x	x	x	37860
	<i>Rhamnus oleoides</i> L. ssp. <i>graecus</i> (Boiss. & Reyt.) Holmboe	x	x		x		x	x	x	37551
Rosaceae	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	x	x	x		x	x			37559
	<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller var. <i>mahaleb</i>	x	x		x		x	x	x	37503
	<i>Crataegus microphylla</i> C.Koch.	x	x	x	x	x		x	x	37506
	<i>Crataegus pontica</i> C.Koch.	x	x	x	x	x		x	x	37507
	<i>Geum urbanum</i> L.	x	x	x		x		x		37549
	<i>Fragaria vesca</i> L.	x	x		x					37568
	<i>Malus sylvestris</i> Mill.	x	x		x		x		x	JPEG15
	<i>Potentilla reptans</i> L.	x	x	x			x			37508
	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. ssp. <i>divaricata</i>	x	x		x		x		x	37501
	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall. ssp. <i>elaeagnifolia</i>	x	x		x		x		x	37557
	<i>Rosa canina</i> L.	x	x	x		x	x		x	37570
<i>Rosa foetida</i> L.	x	x	x		x	x		x	37697	
<i>Rubus caesius</i> L.	x	x		x					37505	
Rubiaceae	<i>Cruciata taurica</i> (Pallas) Willd.) Ehrend.	x	x	x			x			JPEG16
	<i>Galium verum</i> ssp. <i>verum</i>		x				x			37442
Salicaceae	<i>Populus nigra</i> L.	x				x		x	x	37691
	<i>Salix alba</i> L.	x				x		x	x	37745
Solanaceae	<i>Hyoscyamus reticulatus</i> L.	x	x	x			x			37371
	<i>Solanum dulcamara</i> L.	x	x		x		x			37369
Tiliaceae	<i>Tilia argentea</i> Desf.	x	x	x		x	x		x	37635
	<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	x	x	x		x	x		x	37634
Thymelaceae	<i>Daphne oleoides</i> Schreber ssp. <i>oleoides</i>	x	x		x		x		x	37725
Apiaceae	<i>Daucus carota</i> L.	x			x					37410
	<i>Foeniculum vulgare</i> Miller	x	x			x				JPEG17
Urticaceae	<i>Parietaria judaica</i> L.	x						x		37632
	<i>Urtica dioica</i> L.	x		x						37552
Verbenaceae	<i>Verbena officinalis</i> L.	x	x			x				37488
Zygophyllaceae	<i>Peganum harmala</i> L.	x	x	x	x		x	x	x	JPEG18
	<i>Tribulus terrestris</i> L.	x	x	x						37587
Gramineae	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>Villosus</i> Regel	x								37820
	<i>Hordeum vulgare</i> L.	x								37871
	<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin.		x	x			x			37785
Liliaceae	<i>Eremurus spectabilis</i> Bieb.	x	x	x		x	x			37866
Iridaceae	<i>İris germanica</i> L.	x	x	x		x	x			JPEG19

Şekil 3. Araştırma alanında tespit edilen ve fotoğraf üzerinden teşhis edilen veya herbaryum örneği özelliğini yitirmiş olan türler ile peyzaj mimarlığı açısından önemli olan bazı tıbbi ve aromatik türler (2012-2015).

Şekil 3. Araştırma alanında tespit edilen ve fotoğraf üzerinden teşhis edilen veya herbarium örneği özelliğini yitirmiş olan türler ile peyzaj mimarlığı açısından önemli olan bazı tıbbi ve aromatik türler (2012-2015) (devam ediyor).

Yapılan değerlendirmeler sonucunda aşağıda araştırma alanında tespit edilen tıbbi ve aromatik bitkilerin farmakolojik ve aromatik özelliklerine göre sınıflandırılmasına Tablo 2 de yer verilmiştir. Ayrıca bu türlerin içinde 6 ve üzeri kritere sahip olan ve peyzaj mimarlığı açısından önemli olan türlerin de etnobotanik özelliklerine kısaca değinilmiştir;

Tablo 2. Gürün’de halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin farmakolojik ve kozmetik olarak sınıflandırılması (Bu tablo yöntemler kısmında bahsedilen kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuştur)

1. Kabızlık giderici ve hemoroid tedavisinde kullanılanlar	<i>Hypericum scabrum</i> L., <i>Ficus carica</i> L. ssp. <i>carica</i> (All.) Schinz et Thell., <i>Frangula alnus</i> Miller ssp. <i>alnus</i> , <i>Populus nigra</i> L., <i>Salix alba</i> L.
2. Kalp damar hastalıkları için kullanılanlar	<i>Crepis foetida</i> L. ssp. <i>rhoeadifolia</i> (Bieb.) Celak., <i>Clinopodium vulgare</i> L., <i>Tilia plathyphyllos</i> Scop., <i>Tilia argentea</i> Desf., <i>Tribulus terrestris</i> L.
3. Karaciğer hastalıkları için kullanılanlar	<i>Carduus nutans</i> L. ssp. <i>leiophyllus</i> (Petr.), <i>Anagallis arvensis</i> L., <i>Rhamnus oleoides</i> L. ssp. <i>graecus</i> (Boiss. & Reyt.) Holmboe
4. Romatizmal hastalıkları için kullanılanlar	<i>Melilotus officinalis</i> L., <i>Ranunculus constantinopolitanus</i> (DC.) d’Urv., <i>Salix alba</i> L., <i>Hyoscyamus reticulatus</i> L., <i>Tilia plathyphyllos</i> Scop., <i>Tilia argentea</i> Desf., <i>Urtica dioica</i> L.
5. Mide hastalıkları için kullanılanlar	<i>Calendula officinalis</i> L., <i>Berberis vulgaris</i> L., <i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i> , <i>Dianthus barbatus</i> L., <i>Chardinia orientalis</i> (L.) O. Kuntze, <i>Chondrilla juncea</i> L. var. <i>juncea</i> , <i>Gundelia tournefortii</i> L., <i>Scorzonera pseudolanata</i> Grossheim, <i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds. ssp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley, <i>Mentha spicata</i> L. ssp. <i>spicata</i> , <i>Teucrium chamaedrys</i> L. ssp. <i>chamaedrys</i> , <i>Teucrium polium</i> L., <i>Reseda lutea</i> L. var. <i>lutea</i> , <i>Frangula alnus</i> Miller ssp. <i>alnus</i> , <i>Geum urbanum</i> L.
6. Kanser hastalıkları için kullanılanlar	<i>Rosa foetida</i> L.
7. Şeker hastalığı için kullanılanlar	<i>Juniperus oxycedrus</i> L. ssp. <i>oxycedrus</i> , <i>Sambucus nigra</i> L., <i>Cotinus coggygia</i> Scop., <i>Cichorium intybus</i> L., <i>Cnicus benedictus</i> L. var. <i>benedictus</i> , <i>Elaeagnus angustifolia</i> L., <i>Juglans regia</i> L., <i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik, <i>Mentha spicata</i> L. ssp. <i>spicata</i> , <i>Teucrium chamaedrys</i> L. ssp. <i>chamaedrys</i> , <i>Teucrium polium</i> L., <i>Morus nigra</i> L., <i>Papaver rhoeas</i> L., <i>Plantago major</i> L. ssp. <i>major</i> , <i>Polygonum cognatum</i> Meissn., <i>Rumex crispus</i> L., <i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller var. <i>mahaleb</i> , <i>Fragaria vesca</i> L., <i>Malus sylvestris</i> Mill., <i>Prunus divaricata</i> Ledeb. ssp. <i>divaricata</i> , <i>Rosa canina</i> L., <i>Rubus caesius</i> L., <i>Daucus carota</i> L., <i>Tribulus terrestris</i> L., <i>Eremurus spectabilis</i> Bieb.
8. Alerjik hastalıklar için kullanılanlar	<i>Anthemis aciphylla</i> Boiss. var. <i>aciphylla</i> , <i>Centaurea virgata</i> Lam.
9. Diş ağrısı ve dişeti hastalıkları için kullanılanlar	<i>Rhus coriaria</i> L., <i>Berberis vulgaris</i> L., <i>Gundelia tournefortii</i> L., <i>Malva sylvestris</i> L., <i>Morus nigra</i> L., <i>Plantago major</i> L. ssp. <i>major</i>
10. Kolesterol Düşürmek için kullanılanlar	-
11. Ateş düşürücü ve ağrı kesici olarak kullanılanlar	<i>Pinus sylvestris</i> L., <i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle, <i>Artemisia taurica</i> L., <i>Rhus coriaria</i> L., <i>Berberis crataegina</i> DC., <i>Carduus nutans</i> L. ssp. <i>leiophyllus</i> (Petr.), <i>Centaurea iberica</i> Trev. Ex Sprengel, <i>Cnicus benedictus</i> L. var. <i>benedictus</i> , <i>Elaeagnus angustifolia</i> L., <i>Hypericum retusum</i> Aucher, <i>Mentha spicata</i> L. ssp. <i>spicata</i> , <i>Sideritis libanotica</i> Labill. ssp. <i>linearis</i> Bornm., <i>Potentilla reptans</i> L., <i>Salix alba</i> L., <i>Hyoscyamus reticulatus</i> L., <i>Verbena officinalis</i> L.
12. İdrar yolu enfeksiyonları, iltihap söktürücü, taş ve kum dökücü olarak kullanılanlar	<i>Ajuga chamaepitys</i> (L.) Schreb. ssp. <i>chia</i> (Schr.) Arcangeli, <i>Buxus sempervirens</i> L., <i>Saponaria officinalis</i> L., <i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke var. <i>vulgaris</i> , <i>Vaccaria pyramidata</i> Medik. var. <i>pyramidata</i> , <i>Bellis perennis</i> L., <i>Calendula officinalis</i> L., <i>Berberis crataegina</i> DC., <i>Anchusa azurea</i> var. <i>azurea</i> , <i>Echium italicum</i> L., <i>Dianthus barbatus</i> L., <i>Centaurea cyanus</i> L., <i>Lactuca serriola</i> L., <i>Scabiosa argentea</i> L., <i>Elaeagnus angustifolia</i> L., <i>Hypericum perforatum</i> L., <i>Hypericum retusum</i> Aucher, <i>Ononis spinosa</i> L. ssp. <i>leiosperma</i> (Boiss.) Sirj, <i>Morus nigra</i> L., <i>Plantago major</i> L. ssp. <i>major</i> , <i>Polygonum cognatum</i> Meissn., <i>Anagallis arvensis</i> L., <i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller var. <i>mahaleb</i> , <i>Fragaria vesca</i> L., <i>Potentilla reptans</i> L., <i>Rubus caesius</i> L., <i>Populus nigra</i> L., <i>Solanum dulcamara</i> L., <i>Foeniculum vulgare</i> Miller, <i>Urtica dioica</i> L., <i>Helichrysum plicatum</i> DC., <i>Ononis spinosa</i> L. ssp. <i>leiosperma</i> (Boiss.) Sirj, <i>Orobancha egyptiaca</i> Pers., <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel, <i>Tribulus terrestris</i> L., <i>Peganum harmala</i> L., <i>İris germanica</i> L.
13. Kansızlık ve kanamayı durdurmak için kullanılanlar	<i>Rhus coriaria</i> L., <i>Erodium cicutarium</i> (L.) L’Herit ssp. <i>cicutarium</i> , <i>Scutellaria orientalis</i> L., <i>Equisetum ramosissimum</i> Desf., <i>Dianthus barbatus</i> L., <i>Centaurea solstitialis</i> L. ssp. <i>solstitialis</i>

Tablo 2.Gürün’de halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin farmakolojik ve kozmetik olarak sınıflandırılması (Bu tablo yöntemler kısmında bahsedilen kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuştur) (devam ediyor).

14.Yara iyileştirici, çıban tedavisi ve cilt hastalıkları için kullanılanlar	<i>Saponaria officinalis</i> L., <i>Calendula officinalis</i> L., <i>Heliotropium europaeum</i> L., <i>Dianthus barbatus</i> L., <i>Centaurea cyanus</i> L., <i>Euphorbia macroclada</i> Boiss., <i>Juglans regia</i> L., <i>Tussilago farfara</i> L., <i>Ononis spinosa</i> L. ssp. <i>leiosperma</i> (Boiss.) Sirj, <i>Malva sylvestris</i> L., <i>Berberis crataegina</i> DC., <i>Equisetum ramosissimum</i> Desf., <i>Pinus sylvestris</i> L., <i>Ajuga chamaepitys</i> (L.) Schreb. ssp. <i>chia</i> (Schr.) Arcangeli, <i>Calendula officinalis</i> L., <i>Chondrilla juncea</i> L. var. <i>juncea</i> , <i>Lapsana communis</i> L. ssp. <i>intermedia</i> (Bieb.) Hayek., <i>Scabiosa argentea</i> L., <i>Hypericum perforatum</i> L., <i>Sedum album</i> L., <i>Salvia multicaulis</i> Vahl., <i>Ficus carica</i> L. ssp. <i>carica</i> (All.) Schinz et Thell., <i>Plantago lanceolata</i> L., <i>Plantago major</i> L. ssp. <i>major</i> , <i>Rumex scutatus</i> L., <i>Rubus caesius</i> L., <i>Populus nigra</i> L., <i>Tilia platyphyllos</i> Scop., <i>Tilia argentea</i> Desf., <i>Foeniculum vulgare</i> Miller
15. Soğuk algınlığı, göğüs yumuşatma,öksürük ve balgam giderici olarak kullanılanlar	<i>Pinus sylvestris</i> L., <i>Dianthus barbatus</i> L., <i>Centaurea cyanus</i> L., <i>Clinopodium vulgare</i> L., <i>Trifolium pratense</i> L. var. <i>pratense</i> , <i>Plantago major</i> L. ssp. <i>major</i> , <i>Saponaria officinalis</i> L., <i>Berberis crataegina</i> DC., <i>Juglans regia</i> L., <i>Tussilago farfara</i> L., <i>Glaucium corniculatum</i> (L.) Rud. ssp. <i>corniculatum</i> , <i>Polygala pruinosa</i> Boiss. ssp. <i>pruinosa</i> , <i>Agrimonia eupatoria</i> L., <i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller var. <i>mahaleb</i> , <i>Rubus caesius</i> L., <i>Populus nigra</i> L., <i>Solanum dulcamara</i> L., <i>Tilia platyphyllos</i> Scop., <i>Tilia argentea</i> Desf., <i>Urtica dioica</i> L.
16. Sakinleştirici ve tansiyon düşürücü olarak kullanılanlar	<i>Cnicus benedictus</i> L. var. <i>benedictus</i> , <i>Lotus corniculatus</i> L. var. <i>corniculatus</i> , <i>Glaucium corniculatum</i> (L.) Rud. ssp. <i>corniculatum</i> , <i>Solanum dulcamara</i> L., <i>Tilia platyphyllos</i> Scop., <i>Tilia argentea</i> Desf., <i>Tribulus terrestris</i> L., <i>Peganum harmala</i> L.
17. Bağırsak parazitlerini giderici ve sindirim sistemini düzenleyici olarak kullanılanlar	<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle, <i>Artemisia taurica</i> L., <i>Rhus coriaria</i> L., <i>Centaurea cyanus</i> L., <i>Cichorium intybus</i> L., <i>Gundelia tournefortii</i> L., <i>Scabiosa argentea</i> L., <i>Erodium cicutarium</i> (L.) L’Herit ssp. <i>cicutarium</i> , <i>Hypericum perforatum</i> L., <i>Juglans regia</i> L., <i>Convolvulus arvensis</i> L., <i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds. ssp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley, <i>Scutellaria orientalis</i> L., <i>Morus nigra</i> L., <i>Potentilla reptans</i> L., <i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall. ssp. <i>elaeagnifolia</i> , <i>Rosa canina</i> L., <i>Rubus caesius</i> L., <i>Solanum dulcamara</i> L., <i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>Villosus</i> Regel, <i>Peganum harmala</i> L.
18. Boya sanayi ve kozmetikte kullanılanlar	<i>Sambucus nigra</i> L., <i>Buxus sempervirens</i> L., <i>Berberis vulgaris</i> L., <i>Berberis crataegina</i> DC., <i>Cornus sanguinea</i> L., <i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds. ssp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley, <i>Robinia pseudoacacia</i> L., <i>Anagallis arvensis</i> L., <i>Fragaria vesca</i> L., <i>Rosa canina</i> L.,
19. Haşerelere karşı kullanılanlar	<i>Achillea biebersteinii</i> Afan.
20. Aromatik özellik, çay ve mayalama işlemi için kullanılanlar	<i>Cruciata taurica</i> (PallasexWilld.) Ehrend., <i>Lallamantia iberica</i> Fisch., <i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds. ssp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley, <i>Mentha spicata</i> L.

Gürün’de tespit edilen ve peyzaj mimarlığı açısından önemli olan türler ve etnobotanik özellikleri;

Juniperus oxycedrus* L. ssp. *oxycedrus; Antidiabetik özelliği vardır (Karaman ve Cebe, 2016: 54).Hayvan ilacı olarak iyileşmeyen yaralar, diyabet hastalığı, astım ve bronşit hastalığına iyi gelir (Demirci ve Özhatay, 2012: 84).

***Cotinus coggygia* Scop.**;Ağız yarasına iyi gelir (Demirci ve Özhatay, 2012:82).Antidiabetik özelliği vardır (Karaman ve Cebe, 2016: 54).

***Sambucus nigra* L.**; Bu bitki kokusundan dolayı özellikle esans yapımında, bazı besin ve şarap ürünlerinde kullanılmaktadır. Ayrıca yaprakları kaynatılarak böcek ilacı olarak da kullanılmaktadır (Chiej, 1988’e atfen Birinci, 2008: 81). Antidiabetik özelliği vardır (Karaman ve Cebe, 2016: 55).

***Rhus coriaria* L.**; Antiseptik, ishal kesici, ateş düşürücü, kanamayı durdurucu, boğaz ve diş hastalıklarında kullanılır. Suyu içilir veya boğaz ile diş hastalıklarında gargara yapılır (Balosve Akan, 2007: 163). Antidiabetik özelliği vardır (Karaman ve Cebe, 2016: 55).

***Berberis vulgaris* L.**; Kabukları mide hastalıklarına karşı kullanılmakta olup ateş düşürücü ve müshil etkisi vardır. Yaprakları kan durdurucu ve dişeti hastalıklarına karşı kullanılmaktadır (Gürsoy ve Gürsoy, 2004: 64-67). Meyveleri ise antiseptik ve besleyicidir. Ayrıca kök ve kabukları boya sanayinde kullanılmaktadır (Chiej, 1988’e atfen Birinci, 2008: 24).

***Berberis crataegina* DC.**; Meyveleri idrar arttırıcı ve balgam söktürücü olarak kullanılmakta olup, kökü ve kök kabuğu iştah açıcı, ateş düşürücü ve kuvvet verici etkilere sahiptir. Kökleri boya sanayinde kullanılmaktadır. (Baytop, 1999). Çıban, yara tedavisinde kullanılır (Birinci, 2008: 25).

***Cornus sanguinea* L.**;Tohumları yüksek oranda yenilmeyen yağ içermekte olup bu yağ sabun yapımında ve aydınlatma yağı olarak kullanılmaktadır (Birinci, 2008: 38).

***Elaeagnus angustifolia* L.;** Çiçekleri ve yaprakları, demlenerek içilmesi halinde idrar artırıcı, kuvvet verici, antiseptik ve ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu vd., 2007: 27). Antidiabetik özelliği vardır (Karaman ve Cebe, 2016: 54).

***Robinia pseudoacacia* L.;** Kabuk ve yaprakları kusturucu, safra akışını düzenleyici, çiçekleri kabızlığı giderici ve kasılmayı önleyici etkilere sahiptir. Çiçekleri parfüm sanayinde kullanılmaktadır (Çubukçu ve ark., 1988'e atfen Birinci, 2008: 74).

***Ficus carica* L. ssp. *carica* (All.) Schinz et Thell.;** Meyvelerden hazırlanan infüzyon (sıcak suda demlenerek hazırlanan sıvı) ya da şurup müshil etkisine sahip olup incir sütü haricen şişillere karşı kullanılır. İncir yaprağından hazırlanan dekoksion (Bitki kısımları üzerine soğuk su dökülüp kaynar su banyosunda tutulduktan sonra sıcakken sıkılıp süzülerek hazırlanan sıvı) (%5) da haricen basur memelerini ve çıbanları açmak için kullanılır. Kurutulmuş yapraklarının yumuşatıcı ve yatıştırıcı özelliği vardır (Birinci, 2008: 46).

***Frangula alnus* Miller ssp. *alnus*;** Zehirli bir bitkidir. Yan etkisi ishal, mide ağrısı, bulantı ve kusma şeklinde görülür. Kabızlığı giderici, karaciğer rahatsızlığı, siroz, çıban ve deri hastalıkları, hemoroit, sarılık, müshil ve midevi etkilere sahiptir. Kabukları kurutulmuş halde kullanılır (Baytop, 1999'atfen: Gül, 2014: 101).

***Rhamnus oleoides* L. ssp. *graecus* (Boiss. &Reyt.) Holmboe;** Kök kabukları dahilen alındığında sarılığa ve vücutta su toplanmasını önleyici özelliği vardır (Baytop, 1999'a atfen; Saday, 2009: 89).

***Cerasus mahaleb* (L.) Miller var. *mahaleb*;** Olgunlaşmamış meyvesi kuru öksürüğü giderir. Ayrıca tohumu kuvvet verici, balgam söktürücü, idrar yolları iltihabı, idrar arttırıcı ve nefes darlığına karşı kullanılır (Çakılcıoğlu vd., 2007: 24). Diabete de iyi gelir (Demirci ve Özhatay, 2012: 81).

***Crataegus microphylla* & *pontica* C.Koch;** Damar disfonksiyonu ve diabetik hastalıkların tedavisinde önemli bir rol oynar. Koroner damarları genişleterek, kan dolaşımını artırmasının yanı sıra yaşlılarda kalbi kuvvetlendirmek, yüksek tansiyon hastalarında kalbe destek olmak, özellikle ateşli hastalıklardan sonra yorulan kalbi kuvvetlendirmek ve kalpteki ritm bozukluklarını tedavi etmek amacıyla kullanılır. Ayrıca sinir sisteminde yatıştırıcı, spazmları azaltıcı, idrar söktürücü ve kabız yapıcı özelliklere de sahiptir (Topal ve ark., 2012: 1 ve <http://www.agaclar.net>).

***Rosa canina* L.;** Özellikle meyvesi soğuk algınlığı, solunum güçlüğü, grip, hemoroit, diyabet hastalığı, böbrek taşı, mide ve karın ağrısı, osteoporoz ve romatizma gibi hastalıkların tedavisinde kullanılır (Demirci ve Özhatay, 2012: 87).

***Rosa foetida* L.;** Antioksidan özelliği olan bir bitkidir. Yani hücrelerin yaşlanmasını, anormalleşmesini ve tümör oluşumunu engelleyen özellikleri vardır (Serteser ve ark., 2008: 1).

***Tilia argentea* Desf. & *plathyphyllos* Scop.;** Spazm çözücü ve sakinleştirici özelliğe sahiptir. Öksürüğe, astıma ve kalp hastalıklarına karşı da etkili olup kanı temizleme ve akıcılık kazandırma özelliğinden dolayı damar sertliğine, kalpten ileri gelen göğüs ağrılarında ve enfaktüse karşı da koruyucu özelliklere sahiptir (Avcı, 2005: 27-55). Ayrıca idrar söktürücü, gut ve romatizmayı iyileştirici, apselere, yanıklara, çıban ve iltihaplara karşı yumuşatıcı ve tedavi edici özelliğindedir. İçeriğindeki yapışkan madde nezleyle karşı iyileştirici bir özelliğe sahiptir (Baytop, 1999'atfen: Gül, 2014: 105).

***Daphne oleoides* Schreber ssp. *oleoides*;** Zehirlenmelerde mideyi boşaltmak için tohumları ezilerek az miktarda yenilir (Özcelik ve Balabanlı, 2005: 1133)

***Peganum harmala* L.;** Tohum ve kökleri bağırsak parazitlerine (kurt düşürücü) karşı etkili olup idrar arttırıcı, adet söktürücü, sakinleştirici ve terletici özelliklere sahiptir (Çakılcıoğlu vd., 2007: 24).

***Iris germanica* L.;** *Iris germanica* antiinflamatuvar (iltihapla savaşı) etkiye sahiptir (Giner-Larza ve diğ., 2008'e atfen Dönmez ve ark., 2016: 6).

4. Sonuç ve Öneriler

Gürün, İç Anadolu'dan, Güneydoğu Anadolu Bölgesine geçiş zonunda yer alan bir ilçe olduğu için zengin bir floristik yapıya sahiptir. Bu flora içinde 134 tıbbi ve aromatik bitki bulunduğu bu çalışmada belirtilmiştir. Bu türlerin etnobotanik açıdan büyük bir çoğunluğunun şeker hastalığı, idrar yolu enfeksiyonları, iltihap söktürücü, taş ve kum dökücü, yara iyileştirici, çıban tedavisi ve cilt hastalıklarını tedavi edici özellikte olduğu belirlenmiştir. Alanda kolesterol düşürücü herhangi bir bitkiye rastlanmamasına rağmen diğer birçok hastalıkların tedavisinde iyileştirici özelliği olan türler saptanmıştır. Bunun yanı sıra tespit edilen türlerin boya ve kozmetik sanayinde kullanımının yanı sıra haşerelere karşı mücadelede de kullanımı tespit edilmiştir.

Bu çalışma ile Gürün florasının tıbbi ve aromatik bitki yönünden ne denli zengin olduğu ancak, bu bitkilerin yerel halk tarafından pek fazla bilinmediği, yetiştiriciliğinin ve ticaretinin yapılmadığı tespit edilmiştir. Oysa Gürün ilçesinde kuru tarım ve sulu tarım arazileri oldukça geniş ve verimlidir. Yöredeki tıbbi ve aromatik bitkilerin yöre insanına tanıtılması, korunması, bilimsel verilere uygun olarak üretilmesi, depolanması, pazarlanması ve yaygınlaştırılmasının sağlanması durumunda başta tarımla uğraşan çiftçiler olmak üzere yöre

insanlarının sürdürülebilir kalkındırılmasında bu bitkiler önemli katkılar sağlayabilecek güçlü bir potansiyele sahiptir.

Çalışma sonucunda tıbbi ve aromatik özelliğe sahip olan bu bitkilerin birçoğunun görsel karakteristikleri bakımından bitkilendirme çalışmalarında kullanım potansiyeline de sahip olduğu belirlenmiştir. Özellikle peyzaj mimarlığı çalışmalarında kullanım parametreleri açısından altı ve üzeri kritere sahip olan bitkilerin alanda uygulanabilecek peyzaj mimarlığı çalışmalarında kullanılması elverişli olarak görülmüştür. Fakat alanda beş parametreye sahip olan türler arasında da peyzaj mimarlığı açısından önemli türlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu türler aşağıda sınıflandırılmıştır.

Beş parametreye sahip olan (kullanılması olası) türler; *Pinus sylvestris* L., *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle, *Buxus sempervirens* L., *Dianthus barbatus* L., *Saponaria officinalis* L., *Euonymus latifolius* L. (Miller) ssp. *latifolius*, *Bellis perennis* L., *Scorzonera pseudolanata* Grossheim, *Tanacetum densum* Schul. Bip. ssp. *sivasicum* Hub.-Mor.& Gri., *Corylus avellana* L., *Juglans regia* L., *Malva neglecta* Wallr., *Morina persica* L., *Agrimonia eupatoria* L., *Geum urbanum* L., *Malus sylvestris* Mill., *Prunus divaricata* Ledeb. ssp. *divaricata*, *Pyrus elaeagnifolia* Pall. ssp. *elaeagnifolia*, *Eremurus spectabilis* Bieb.

Altı parametreye sahip olan (kullanılması gereken) türler; *Juniperus oxycedrus* L. ssp. *oxycedrus*, *Cotinus coggygia* Scop., *Rhus coriaria* L., *Berberis vulgaris* L., *Berberis crataegina* DC., *Cornus sanguinea* L., *Ficus carica* L. ssp. *carica* (All.) Schinz et Thell., *Frangula alnus* Miller ssp. *alnus*, *Cerasus mahaleb* (L.) Miller var. *mahaleb*, *Tilia argentea* Desf., *Tilia platyphyllos* Scop., *Daphne oleoides* Schreber ssp. *oleoides*, *İris germanica* L.

Yedi parametreye sahip olan (kullanılması gereken) türler; *Sambucus nigra* L., *Robinia pseudoacacia* L., *Rhamnus oleoides* L. ssp. *graecus* (Boiss. & Reyt.) Holmboe, *Rosa canina* L., *Rosa foetida* L.

Sekiz parametreye sahip olan (kullanılması gereken) türler; *Elaeagnus angustifolia* L., *Crataegus microphylla* C.Koch., *Crataegus pontica* C.Koch., *Peganum harmala* L.

Bu bitkilerin pek çoğu alanda doğal yollarla yetişmekte ve kimi zaman yöre halkı tarafından bilinmediği için bilinçsiz bir şekilde yok edilmektedir. Alanda tespit edilen bu türlerden çok azının kültüre alındığı ve üretiminin yapıldığı saptanmıştır. Bu türler; *Elaeagnus angustifolia* L., *Tilia argentea* Desf., *Tilia platyphyllos* Scop., *Cotinus coggygia* Scop., *Pinus sylvestris* L., *Buxus sempervirens* L., *Cotinus coggygia* Scop., *Malus sylvestris* Mill., *Prunus divaricata* Ledeb. ssp. *divaricata*, *Cerasus mahaleb* (L.) Miller var. *mahaleb*, *Juglans regia* L., *Robinia pseudoacacia* L. vb. dir. Ancak bu türler içerisinde gerek tıbbi ve aromatik yönü ve gerekse de bitkisel formu açısından önemli olan bazı türlerin de kültüre alınması, yetiştiriciliğinin yapılması ve peyzaj mimarlığı çalışmalarında kullanılması önerilmektedir. Bu türler; *Juniperus oxycedrus* L. ssp. *oxycedrus*, *Crataegus microphylla* C. Koch., *Crataegus pontica* C. Koch., *Daphne oleoides* Schreber ssp. *oleoides*, *Euonymus latifolius* L. (Miller) ssp. *latifolius*, *Morina persica* L., *Pyrus elaeagnifolia* Pall. ssp. *elaeagnifolia*, *Eremurus spectabilis* Bieb. Gibi türlerdir. Bu bitkilerin kültüre alınarak, peyzaj mimarlığı çalışmalarında yer alması hem bitkilerin insanlar tarafından tanınması hem de türlerin neslinin kaybolmaması açısından önemli olduğu gibi özellikle günümüzde doğadan bilinçsizce bitki toplanması, plansız yapılaşma gibi kültürel nedenlerle ciddi baskı altında olan bitkilerin korunması için de büyük önem arz etmektedir.

Kaynaklar

1. **Anonim-a.** <http://gurun.gov.tr/cografi-durum>, [Ziyaret Tarihi: 18-04-2018].
2. **Akan H, Korkut MM, Balos MM (2008).** Arat Dağı ve çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma, Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bil Dergisi, 20(1), 67-81.
3. **Asımgil A (1993).** Şifalı Bitkiler, İstanbul: Timaş Yayınları.
4. **Aslantürk ÖS (2010).** Aydın Yöresinde Kullanılan Bazı Tıbbi Bitkilerden Antioksidan ve Sitotoksik Etkilerinden Araştırılması, Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalı. Aydın.
5. **Aydın S (2004).** Anadolu Diyagonalı: Ekolojik Kesinti Tarihsel-Kültürel bir Farklılığa işaret edebilir mi?, Kebiçeç insan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi, 17, ss.117-137.
6. **Balos MM, Akan H (2007).** Zeytinbahçe ile Akarçay (Birecik-Şanlıurfa) arasında kalan bölgenin etnobotanik özellikleri, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen Dergisi, Sayı 29 (2007) 155- 171, Konya.

7. **Başer HC (1998)**. Tıbbi ve aromatik bitkilerin endüstriyel kullanımı. TAB Bülteni. 13-14:19-43. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
8. **Bayram E, Kırıcı S, Tansı S, Yılmaz G, Arabacı O, Kızıl S, Telci İ (2010)**. Tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminin artırılması olanakları. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-I, 437-456, 11-15 Ocak, Ankara.
9. **Baytop T (1999)**. Türkiye’de Bitkilerle Tedavi, İstanbul Üniversitesi, Yayın no:3255 Ecz. Fak. Yay No.40 Sanal Matbaası, İstanbul.
10. **Birinci S (2008)**. Doğu Karadeniz Bölgesinde Doğal olarak bulunan faydalı bitkiler ve kullanım alanlarının araştırılması, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
11. **Boyras Z (2003)**. Gürün ilçesinin coğrafyası, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
12. **Chiej R (1988)**. The Mcdonald Encyclopedia of Medicinal Plants, Macdonald&Co. Ltd. 66-73, Shoe Lane London.
13. **Çakılçoğlu U, Türkoğlu İ, Kürşat M (2007)**. Harput (Elazığ) ve çevresinin etnobotanik özellikleri, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, Elazığ.
14. **Çelik E, Çelik GY (2007)**. Bitki Uçucu Yağlarının Antimikrobiyal Özellikleri, Orlab On-Line Mikrobiyoloji Dergisi, 5(2), 1-6.
15. **Davis PH (1965-1985)**. Flora of Turkey and The East Aegean Islands. Edinburgh Üniv. Pres. Vol. 1-9, Edinburgh.
16. **Demirci S, Özhatay N (2012)**. Kahramanmaraş (Türkiye)’da Etnobotanik Bir Araştırma; Andırma’da Tıbbi Amaçla Kullanılan Doğal Bitkiler, Turk J. Pharm. Sci. 9 (1), 75-92.
17. **Dönmez E (1998)**. Gövdeli Dağı (Sivas-Kayseri) florası, Cumhuriyet Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Sivas.
18. **Dönmez Ş, Çakır M, Kef Ş (2016)**. Bartın’da Yetişen Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Peyzaj Mimarlığında Kullanımı, Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi Araştırma Makalesi, 1(2):1-8.
19. **Ekim T, Koyuncu M, Vural M, Duman H, Aytaç Z, Adıgüzel N (2000)**. Red Data Book of Turkish Plants (Pteridophyta and Spermatophyta). Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Yayın No: 18.
20. **Erik S, Tarıkahya B (2004)**. Türkiye Florası Üzerine. Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi, Alp Matbaası, Ankara, 17, 139-163.
21. **Erbaş S (2013)**. Türkiye’nin Bazı Tıbbi Ve Aromatik Bitkileri, Oman ve Su İşleri Uzman Yardımcısı, Ankara, 1-58.
22. **Faydaoğlu E, Sürücüoğlu M (2011)**. Geçmişten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi. Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 11 (1), 52-67.
23. **Faydaoğlu E, Sürücüoğlu M (2013)**. Tıbbi ve aromatik bitkilerin antimikrobiyal, antioksidan aktiviteleri ve kullanım olanakları, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi Cilt-Sayı: 6-2, 233-265.
24. **Gül V, 2014**. Rize Yöresine Ait Tıbbi ve Aromatik Bitkilere Genel Bir Bakış, Iğdır Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 4(4): 97-107.
25. **Günek H (1995)**. Darende ovası ve Gürün çevresinin fiziki coğrafyası, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
26. **Güner A, Özhatay N, Ekim T, Başer KHC (2000)**. Flora of Turkey and The East Aegean Islands (Supplement 2). Edinburgh Üniv. Pres. Vol. 11, Edinburgh.
27. **Güler S (2004)**. Erzurum yöresinde doğal yayılış gösteren bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin etnobotanik özellikleri. Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 209, Müdürlük yayın No: 13, Teknik Bülten No: 5.
28. **Gürsoy OV, Gürsoy UK (2004)**. Anadolu’da Diş ve Dişeti İle İlgili Hastalıkların Tedavisinde Halk Arasında Yaygın Olarak Kullanılan Bitkiler, Kullanım Şekilleri Ve Bitkisel Özellikleri. Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi Cilt:7 Sayı:1 Sivas.
29. **ISTO (2016)**. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Herbariyumu, İstanbul.
30. **Karakuş Ş (2009)**. Tohma vadisi (Gürün-Darende) florası, İnönü Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
31. **Karaman Ö, Elgin Cebe G (2016)**. Diyabet ve Türkiye’de antidiyabetik olarak kullanılan bitkiler, Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi, 40 (3): 47-61.
32. **Kayseri İl Meteoroloji Müdürlüğü (2015)**. Gürün ilçesine ait 1964-1996 yılları iklim değerleri, Kayseri.
33. **Kevseroğlu K, Uzun A, Çalışkan V (2014)**. Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Florasında Belirlenen Tıbbi ve Aromatik Bitkiler. II. Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu bildiriler kitabı içinde (ss. 108-117). Yalova.
34. **OSİB (2005)**. Çölleşme İle Mücadele Türkiye Ulusal Eylem Programı, Birleşmiş Milletler Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi, Ankara: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Yayınları.
35. **Özçelik H, Balabanlı C (2005)**. Burdur ilinin tıbbi ve aromatik bitkileri, I. Burdur Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Burdur.

36. **Polunin O (1981)**. Flowers of Europe, Oxford University Press, London.
37. **Polat R, Satıl F (2012)**. An Ethnobotanical survey of medicinal plants in Edremit Gulf (Balıkesir-Turkey). Journal of Ethnopharmacology. (doi:10.1016/j.jep.2011.12.004), in press.
38. **Pouya S, Demir S (2017)**. Peyzaj mimarlığında tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanımı, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10 Sayı: 54, <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434680>.
39. **Sarı AO, Oğuz B, Bilgiç A, Tort N, Güvensen A ve Şenol SG (2006)**. Batı Anadolu'da Halk İlacı Olarak Kullanılan Lamiaceae Türleri. ANADOLU, J. of AARI 16 (2) 2006, 50 – 67 MARA.
40. **Saday H (2009)**.Güzeloluk köyü ve çevresinin (Erdemli-Mersin) Etnobotanik özellikleri, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Konya.
41. **Serteser A, Kargoğlu M, Gök V, Bağcı Y, Özcan M, M., Arslan D (2008)**.Determination of antioxidant effects of some plants species wildgrowing in Turkey, Int J FoodSciNutr., Nov-Dec;59 (7-8):643-51.
42. **Topal G, Koç E, Karaca C, Altuğ T, Ergin B, Demirci C, Melikoğlu G, Meriçli AH, Kucur M, Özdemir O, Uydeş Doğan BS (2013)**.Effects of Crataegus microphylla on vascular dysfunction in streptozotocin-induced diabetic rats. PhytotherRes., Mar;27(3):330-7.
43. **Yaltırık F ve Efe A (1996)**. Otsu bitkiler sistematigi, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayını, Yayın no:10, İstanbul, 975-484-122-9.
44. **Zohary M (1966-1972)**. Flora Palaestina, Part I-II Plates, TheIsrael Academy of Sciences and Humanities, Jerrusalem.